

BIOLOGICKÉ KONCEPCIE KRIMINALITY

Autor: PhDr. Slávka Démuthová, Ph.D.

Oponentský posudok vypracoval: Doc. Ing. Mgr. Mgr. Peter Tavel, Ph.D.

1) Kvalifikácia a cesta habilitantky k téme

PhDr. Slávka Démuthová, Ph.D. sa odborne i pedagogicky venuje problému kriminality dlhodobo a v rôznych kontextoch. Sympatické je, že sa vo svojom prístupe usiluje o analýzu tohto problému v širších súvislostiach: v antropologických, sociálnych, vývojových, spoločenských a kultúrnych. V habilitačnej práci zúročila jednak svoju pedagogickú i vedeckú činnosť v uvedenej oblasti a jednak teoretické poznatky z predmetnej problematiky – nepoznám veľa ľudí, ktorí sa venujú tejto oblasti s takým zápalom. Vďaka svojej prítomnosti v teréne a kontaktom s respondentom sú aj teoretické texty presvedčivejšie.

Autorka pracuje ako vysokoškolská pedagógička na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, dlhodobo sa venuje pedagogickej a výskumnej činnosti. Možno ju stretnúť na rôznych psychologických konferenciách a na odborných seminároch venovaných jej špecializácii. Vždy s brilantnými odbornými referátmi. Začína byť v svojom odbore uznávanou autoritou.

2) Habilitačný spis

Téma habilitačnej práce je – v súvislosti s novými pohľadmi na kriminalitu, ktoré prináša – vysoko aktuálna. Tému biologických koncepcií kriminality spracovala autorka na 166 stranách. Jadro knihy rozčlenila do 11 kapitol. Práca obsahuje aj záver a krátky súhrn na obálke knihy. Použitá literatúra je uvedená za každou kapitolou, väčšina použitej literatúry je v anglickom jazyku, uvádzané sú však aj české a slovenské práce. Každá kapitola čerpá priemerne z asi 40, väčšinou zahraničných, zdrojov. V závere je uvedený zoznam použitých skratiek a index. Celkovo má práca 197 strán.

Práca je napísaná zrozumiteľným, jasným a kultivovaným jazykom, takmer bez gramatických a štylistických chýb, v úplne ojedinelých prípadoch ide skôr o preklep pri písaní.

3) Obsahové hodnotenie

Jadro práce tvoria spomenuté kapitoly, v ktorých sa autorka dôkladne zaoberá biologickými koncepciami kriminality. V rámci týchto teórií zvolila komplexný prístup. V úvode si všíma historický pohľad na tieto koncepcie, ktorých počiatok zasadzuje do 19. storočia, a konštatuje, že v podstate všetky teórie kriminality boli v minulosti teóriami biologickými. Malú poznámku by som mal k historickému exkurzu. I keď niektoré zmienky siahajú až do 16. storočia, očakával by som zmienku, že téma antisociálneho správania, kriminality a jej vysvetlenia bola v minulosti spomínaná už oveľa skôr, napr. v antike a tiež v súvislosti s morálkou o teológii.

Autorka sa rozhodla začať prístupmi, ktoré si hlbšie všímajú jeden aspekt, ktorý by mohol vysvetliť kriminálne správanie u jedinca. V kapitole o evolučných koncepciách popisuje hlavne vplyv Ch. Darwina na vnímanie a vysvetlenie kriminality. Považujem za vhodné, že sa autorka dotýka v tejto súvislosti aj problému altruizmu, s ktorou má čisto biologický pohľad, problém. Evolučná teória hľadá odôvodnenie svojho prístupu a vidí potvrdenie aj napr. v snahe človeka vychovávať svoje deti. Cenné je, že autorka vidí širokú paletu názorov a prístupov a že neskĺzla do ideologického obhajovania jedného z nich. Na druhej strane genetické koncepcie hľadajú objasnenie kriminality v genetike jedinca. Túto kapitolu považujem za veľmi

cennú vzhľadom na trendy, ktorými sa dnešná medicína a farmakológia uberá. Nepriamy vplyv genetických faktorov je popísaný v kapitole o vplyve neurotransmiterov, ako sú napr. serotonín, katecholamíny a opioidy. Táto kapitola tak vhodne nadväzuje na predchádzajúcu. Vplyv hormonálneho systému na správanie jedinca je popísaný v ďalšej kapitole. Tento vplyv je správne považovaný za komplikovaný a doposiaľ nevyjasnený. Súvislosti antisociálnych prejavov v správaní a metabolických porúch sú obsahom ďalšej kapitoly. V tejto oblasti je ešte veľký nepreskúmaný priestor, čo autorka tiež správne uvádza. Správne je uvedené aj to, že ako najčastejšie sa uvádzajú súvislosti delikventného správania a ADHD. Vhodne spomína poruchy osobnosti, epilepsie, neurokutánne ochorenia, poškodenia CNS (následkom úrazu, tumoru, chirurgických zákrokov, náhlej cievnej príhody), čomu venuje ďalšie kapitoly. Komplexnosť prístupu autorky poukazuje na to, že dáva priestor aj environmentálnym vplyvom. Venuje sa tak aj vplyvu prostredia, v ktorom jedinec vyrastá. Pre vyváženú je táto kapitola veľmi dôležitá, lebo aj dôsledky environmentálnych vplyvov môžu spôsobiť odchýlky v stavbe a fungovaní mozgu s vplyvom na správanie. V habilitačnej práci sa tak otvára priestor na popis vplyvu drog, medikácií, toxínov, infekcií a vírusov. Na tomto mieste by sa hodilo spomenúť štúdie HBSC a ESPAD, ktoré v súvislosti s rizikovým správaním (a teda i s agresivitou) adolescentov sú vo vedeckej oblasti uznávanými. V závere diela autorka ponúka integratívne koncepcie, ktoré zohľadňujú komplex faktorov a ktoré ponúkajú modely T. E. Moffittovej, D. H. Fishbeinovej, A. R. Damasia a B. J. Vilu. Súhrn týchto modelov, spolu s príkladmi komplexnej koncepcie považujem za jednu z najvzácnejších častí autorkinej práce.

4) Vedecký prínos habilitačného spisu

Tak obsahovo, ako aj formálne je habilitačná práca inovatívna. Prináša nové poznatky, ktoré sú v súlade so súčasným trendom. Uvádzame priame, či nepriame argumenty: Súčasné trendy vo výskume v tejto oblasti naznačujú návrat k téme hľadania biologických vysvetlení a súvislostí. Výskum v tejto oblasti je v súčasnosti dynamický. Nestáva sa to vo vede po prvýkrát, že výskum profituje z presahu a prieniku niekoľkých vedných oblastí: medicíny, psychológie, sociológie, práva. Aplikácia poznatkov z biológie do oblasti správania človeka tak môže priniesť nové poznatky. V tejto oblasti výrazne pomohol vývoj nových technológií a vysoko sofistikovaných postupov, čo sa týka hlavne genetiky. Objavujú sa tak niektoré poznatky a súvislosti, ktoré doteraz neboli dostatočne preskúmané. Na tomto mieste je potrebné uviesť to, že autorka, ako jedna z prvých v našom kultúrnom a vedeckom prostredí, dáva agresívne správanie do súvislosti s metabolickými poruchami (napr. diabetes). Na tomto poli sa v poslednom čase vyskytujú najnovšie výskumy a oblasť nie je dostatočne preskúmaná.

Po formálnej stránke je originálna štruktúra a členenie knihy. Každá kapitola je samostatný ucelený celok, má jednotnú štruktúru a mohla by byť samostatným článkom. Kapitoly pritom na seba priebežne logicky nadväzujú. Každá kapitola má svoj úvod, záver a zoznam literatúry, uvedený za textom kapitoly. Myšlienkový postup textu je od teórie, ktoré zdôrazňujú jeden alebo málo faktorov, až po teórie, ktoré sa snažia postihnúť celú šírku problému kriminality. Autorke pritom nechýba kritické a analytické myslenie. Nejde len o predstavenie jednotlivých teórií a uvedenie ich prehľadu. Výber teórií, prístupov, autorov (ktorí sú v danej téme kľúčoví) naznačuje osobný postoj autorky v danej téme.

Téma, ktorú autorka nastolila, je, ako sme už uviedli, študovaná z hľadiska zdravotného, sociologického, psychologického, spoločenského a právneho. Ma interdisciplinárny charakter a akoby rozvíjala známy aforizmus „Kto chce žiť ako anjel, dopadne ako diabol“, čím sa chce povedať, že podceňovanie somatického základu v živote človeka môže mať katastrofálne následky. Práca zasvätená a na základe vlastného výskumu, kontaktu s klientom, na základe osobného presvedčenia i étosu autorky rekonštruuje nosné myšlienky biologických teórií kriminality.

5) Resumé

Celkovo hodnotím habilitačnú prácu Slávky Démuthovej ako vynikajúcu, s výborne zvolenou témou, s bravúrnym zvládnutím všetkých predložených častí a tém, pričom musím oceniť aj kultivovanosť jazyka a zjavne kvalitnú znalosť cudzích jazykov. Práca sa dotýka problematiky, s ktorou sa zaoberá už dlhodobo a je pre spoločnosť užitočná. Autorka svojím dielom prináša najnovšie svetové trendy do našej kultúrnej a vedeckej oblasti. Nie je po prvýkrát, čomu nasvedčuje tiež ďalšia autorkina vedecká a publikačná činnosť. Práca rozhodne spĺňa kritériá habilitačnej práce. Je v tomto zmysle nadštandardom.

Habilitačná práca Slávky Démuthovej je kvalitným základom pre obhajobu a odporúčam Vedeckej rade FF MU, aby ju po úspešnej obhajobe navrhla k ďalšiemu schvaľovaciemu postupu v súlade so Zákonom o VŠ a s vnútornými predpismi Masarykovej Univerzity pre habilitačné a menovacie konanie.

Odporúčam Masarykovej univerzite prijať túto habilitačnú prácu Slávky Démuthovej.

Otázka pre autorku: Akú máte predstavu o metodike výskumu v predmetnej oblasti?

Retz 20. 9. 2013

Doc. Ing. Mgr. Mgr. Peter Tavel, Ph.D.